

صابئین مندایی از آغاز تا امروز

(با نگاهی به سرگذشت طومارهای بحرالمیت، عیسی مسیح و یحیی تعمیددهنده،
وضعیت صابئین در ادوار اسلامی و روان پس از خروج از جسم برمبنا نگاه مندائیان)

رهنما اسکندری

انتشارات سید علی زاده

برگزیده جوان ترین ناشر سال ۱۳۹۰

واحد دین و اسلام (مذاهب و فرق) کد ۷۰

بهار ۱۳۹۸

سرشناسه	: اسکندری، بهنام، ۱۳۶۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: صابین مندایی از آغاز تا امروز (با نگاهی به سرگذشت طومارهای بحرالْمیت، عیسی مسیح و یحیی تعمیددهنده، وضعیت صابین در ادوار اسلامی و روان پس از خروج از جسم برمنا نگاه منداییان) / بهنام اسکندری.
مشخصات نشر	: یزد: انتشارات سیدعلی زاده، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۰ص. : مصور، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۱۰-۴۶-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: صابین
موضوع	: Mandaeans
موضوع	: صابین -- تاریخ
موضوع	: Mandaeans -- History
موضوع	: صابین -- دین
موضوع	: Mandaeans -- Religion
موضوع	: صابین -- ایران
موضوع	: Mandaeans -- Iran
رده بندی کنگره	: ۲۹۷ص ۱۴۰۵/ب
رده بندی دیویی	: ۳۲/۲۹۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۵۰۴۸۲۰

نشر، بخش، فروش یزد: خیابان فرخی، پاسار ۱۱۰ انتشارات سیدعلی زاده
 تلگرام و همراه ۰۹۱۹۴۳۹۹۰۲۰   تلفن ۰۳۵-۳۶۲۲۰۹۰۸
 seyedalizade@gmail.com

صابین مندایی از آغاز تا امروز

بهنام اسکندری

ناشر: انتشارات سید علی زاده

✓ نوبت چاپ: نخست - فروردین ۱۳۹۸

✓ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه - قطع وزیری

✓ صفحه آرا: سیداحمد سیدعلی زاده

✓ قیمت: ۴۷۰۰۰ تومان

ISBN: 978-600-8810-46-9

9

786008

810469

پیش گفتار

پژوهش درباره منداییان در حوصله هر محقق نیست. از یک سو، روش تحقیق کتابخانه‌ای کمایت لازم را ندارد و از سوی دیگر پژوهشگر ضرورتاً باید از مهارت‌های دیگر مانند زبان‌شناسی و دین‌پژوهی برخوردار باشد. بنابراین پژوهشگر بایست به روش میدانی روی آورد که مسرّم هر نه‌ای گوناگون از جمله مسافرت‌های پیاپی به استان خوزستان و صرف زمان بسیار است. بارز آن باید به چالش دیگر که همانا نحوه و تعامل با بزرگان قوم مندایی است اشاره کرد. سازمان دینی منداییان متشکل از گنزورا، مرجع دینی و ترمیده‌ها به مثابه روحانیون و الامت‌ها است، که پاسخگوی نیازهای دینی منداییان هستند. در کنار آن انجمنی متشکل از معتمدین قرار دارد، که بر امور اجتماعی-سیاسی نظارت می‌کند. پژوهشگر بدون همکاری سازمان دین را انجمن یاد شده موفق نخواهد بود کار خود را سامان دهد.

پژوهش آقای بهنام اسکندری در قالب کتاب حاضر از این نقطه نظر ستودنی است که با غلبه بر مشکلات فراوان و شکیبایی بسیار به سرانجام رسیده است. بی‌شک اگر نویسنده محترم امکان اقامت طولانی در اهواز نداشت و از همکاری انجمن منداییان به ویژه استاد گرانقدر آقای سالم جهلی بهره نمی‌برد توانایی خلق این اثر را نداشت.

جامعه مندایی یکی از اقوام بکر و میراث به جا مانده از دو هزار پیش تا کنون در مهد ایران زمین است. پژوهش حاضر کوششی برای توصیف و تبیین اجزا جامعه مندایی است و به لایه اول سازمان اجتماعی _ دینی مندایی می پردازد، تا خواننده محترم بتواند با مفاهیم اولیه آشنا شود. آقای بهنام اسکندری با توصیف آیین دینی، سازمان دینی و برخی ویژگی های اجتماعی توانسته سیمای واقعی تری از منداییان ایران را توصیف کند. امید می رود در آثار بعدی به معرفی جنبه های دیگر این پدیده تاریخی همت کند.

مسعود فروزنده

فهرست

پیشگفتار..... ۷

مقدمه..... ۱۷

فصل اول

معنای لغوی کلمه صابئین و آفرینش بر اساس متون صابئین..... ۱۹

پیدایش صابئین..... ۲۱

علت مهاجرت صابئین..... ۲۲

پیامبران صابئین..... ۲۳

مراتب موجودیت..... ۲۴

جغرافیای کیهانی..... ۲۵

آفرینش بر اساس متون صابئین..... ۲۷

آیه‌ی ادقشش..... ۲۸

تلفظ آیه‌ی ادقشش..... ۳۱

تفسیر آیه‌ی ادقشش به زبان فارسی..... ۳۲

تولد و مرگ حضرت یحیی (ع)..... ۴۳

فصل دوم

صابئین حران..... ۶۳

صابئین حران..... ۶۴

عقاید حرانیان..... ۶۶

اعتقاد به پیامبران..... ۶۷

مناسک حرانیان..... ۷۳

نماز..... ۷۳

روزه	۷۴
احکام	۷۴
اعیاد	۷۲
قربانی	۷۴

فصل سوم

اسنی ها و صابثین	۷۵
طومارهای بحر المیت	۷۶
اسنی ها	۸۲
اشتراکات و تفاوت های اسنی ها و یحیی تعمید دهنده	۸۵
تعمید دهنده و مسیح	۸۸
سرنوشت حواریون یحیی بعد از اعدام او	۹۷
خلاصه خبر آسوشیتدپرس ۱۰ مای ۱۹۴۹	۹۹

فصل چهارم

مانی و صابثین	۱۰۱
مانی پیامبر نقاش و صابثین	۱۰۲
اشتراکات مانویان و صابثین	۱۰۳
نام صابثین در متون مانی و متون پهلوی ساسانی	۱۰۵

فصل پنجم

صابثین و اسلام	۱۰۹
اولین ارتباط صابثین با مسلمانان	۱۱۰
صابثین در قرآن	۱۱۱
صابثین در ادوار اسلامی	۱۱۵
دوره‌ی انزوا (قرون ششم تا دهم هجری)	۱۱۵
زندگی مندائیان در عصر مشعشعیه	۱۱۶
صابثین در قرون معاصر	۱۲۴

فصل ششم

۱۲۶	احکام
۱۳۰	خوراک
۱۳۰	ذبح
۱۳۱	بوته مراسم ذبح
۱۳۱	تلفظ بوته مراسم ذبح
۱۳۱	معنی بوته مراسم ذبح
۱۳۳	تلفظ بوته استغفار
۱۳۳	معنی بوته استغفار
۱۳۳	پوشاک صابئین مندایی
۱۳۶	اهمیت آب جاری (پَر دَنا)
۱۳۷	تعمید
۱۳۹	احکام تعمید
۱۴۰	وسایل علمای روحانی جهت تعمید
۱۴۵	نحوه انجام تعمید
۱۴۹	تعمید دسته جمعی
۱۴۹	تعمید ظروف
۱۵۰	رشامه (وضو)
۱۵۳	بِراخه «نماز»
۱۵۴	محرمات
۱۵۸	زِدَقا (خیرات، بخشش، نیکی)

فصل هفتم

۱۶۱	مناسک
۱۶۲	تولد
۱۶۳	شیبوهی تعیین مَلواشه (نام دینی مندایی)

۱۶۵	فرآیند تعیین ملواشه .....
۱۶۵	ازدواج .....
۱۷۲	طلاق .....
۱۷۲	مرگ .....
۱۷۳	لوازم مورد نیاز جهت حمل نفاقا (میت) .....
۱۷۴	تعریف بانیه (حصیر) .....
۱۷۴	تعریف مندکت .....
۱۷۸	فلسفه مندایی .....
۱۷۸	(د) تخت .....
۱۸۰	نحوه استفاده از تخت .....
۱۸۰	نحوه ی حمل جسد و تدفین .....
۱۸۴	بوته ی ارواها و غفران برای متوفیان .....
۱۸۵	تلفظ بوته ی ارواها .....
۱۸۶	آخرالزمان .....
۱۸۸	معاد .....
۱۹۴	مراسم قُمَاشی (پوشش) .....
۱۹۶	دُخرانی و لوفانی (طعام آمرزش) .....
۱۹۷	مواد لازم جهت انجام این مراسم .....
۱۹۸	دستور انجام مراسم دُخرانی و لوفانی .....
۲۰۰	متن بوته دُخرانی و لوفانی (بخط مندائی) .....
۲۰۲	تلفظ بوته دُخرانی و لوفانی بخط فارسی .....
۲۰۲	معنی بوته لوفانی و دُخرانی .....
۲۰۳	مَسِقتا .....

فصل هشتم

۲۰۵.....	زبان و خط
۲۰۶.....	زبان
۲۰۶.....	خط
۲۰۸.....	الفبای مندایی

فصل نهم

۲۱۷.....	متون مندایی
۲۱۸.....	متون ادب
۲۱۹.....	۱- گنزا ربا
۲۲۰.....	۲- قُلَستا (مجموعه)
۲۲۰.....	۳- ادراشا آد یحیی (سرلیم حضرت یحیی)
۲۲۰.....	۴- انیانی (لییک)
۲۲۰.....	۵- سیدرا آد نِشمتا (کتاب روان ۱)
۲۲۱.....	۶- سیدرا آد مِصوتا (کتاب تعمید)
۲۲۱.....	۷- اسفر ملوآشی
۲۲۳.....	قُماها (دعاها)
۲۲۳.....	زَرستا (مسلح شدن)
۲۲۴.....	اظهارنامه (زندگی نامه)

فصل دهم

۲۲۷.....	مراتب دینی در مندائیت
۲۲۸.....	مراتب دینی در مندائیت
۲۲۸.....	مراتب روحانیت
۲۲۹.....	شرایط انتخاب روحانی در مندائیت
۲۲۹.....	سازمان روحانیت
۲۳۰.....	درجات روحانیت مندایی

فصل یازدهم

۲۳۵.....	اشتراکات و تشابهات اعتقادی و مذهبی صابئین با دیگر ادیان
۲۳۶.....	تشابهات و اشتراکات صابئین و یهودیان
۲۳۷.....	تشابهات و اشتراکات صابئین و زرتشتیان
۲۳۹.....	اشتراکات اسطوره‌ای
۲۳۹.....	تشابهات پوششی
۲۴۰.....	تشابهات مذهبی
۲۴۰.....	تشابهات اخلاقی
۲۴۰.....	گاهشماری
۲۴۱.....	اشتراکات با مسیحیت
۲۴۱.....	اشتراکات با مسلمانان

فصل دوازدهم

۲۴۳.....	تشکلات مدنی، امکانات معیشت، یافته‌ها باستانی و تاریخی
۲۴۴.....	دولت
۲۴۵.....	تعداد صابئین
۲۴۹.....	تشکلات مدنی
۲۵۵.....	امکانات معیشت
۲۶۳.....	یافته‌های باستانی و تاریخی در پیرامون صابئین
۲۶۵.....	نیایشگاه صابئین
۲۶۷.....	صابئین در شعر و ادب پارسی
۲۷۰.....	گاهشماری مندایی
۲۷۱.....	اسامی ماه‌های مندایی
۲۷۱.....	اسامی روزهای هفته
۲۷۱.....	اعیاد مندایی
۲۷۱.....	دهوا ربا (عید بزرگ)

۲۷۲	دهوا اد طرما یا دهوا حنینا «عید کوچک»
۲۷۴	دهوا دیمانا «عید میلاد حضرت یحیی (ع)»
۲۷۵	پنجه پروایانی «پنجه مقدس»
۲۷۶	فل
۲۷۷	ابوالهریس یا سرطانا عاشوریه «روز غرق شدگان طوفان نوح»
۲۷۷	شیشیان
۲۷۸	پنج روز آخر شبلتا
۲۷۸	روز بد از میلاد حضرت یحیی (ع)
۲۷۸	نام‌های خانوادگی صابین در خوزستان
۲۷۸	پدیده‌ی غم انگیز صابین صابین مندایی از ایران
۲۸۰	نگاهی اجمالی بر زندگی شیخ جلال چحیلی
۲۸۵	شرح مختصری بر زندگی استاد بزرگ اشکندا سالم چحیلی
۳۱۴	گزیده ایی از بوته های (آیات) زندگینامه عبدالغنی ربا قسمت اسمال (چپ)
۳۴۸	منابع و مأخذ

مقدمه

صابئین مندیابی پیروان حضرت یحیی (ع) می باشند که به صورت گمنام در خوزستان زندگی می کنند. غالب ماس این قوم همراه با تعمید در آب جاری است. در گذشته این قوم توسط یهودیان پس از جنگ و خنربیزی های زیاد از نواحی رود اردن رانده شده و در دوره اشکانی به علت آزادی دینی وارد ایران شدند. بیشتر مراسم این قوم همراه با تعمید در آب جاری بوده، بنابراین مناطقی را برای سکونت انتخاب می کردند که دارای رودخانه باشد. خوزستان به دلیل داشتن رودهای کارون، کرخه و دجله اصل سکونت این قوم در ایران شد. در زبان های محلی به این قوم «صُبی» می گویند. از نام های دیگر این قوم می توان به صابئنه البطایح، مقتسله، ماندایی، پیروان یوحناایی و یحوی اشایی کرد. این قوم دارای مراسم خاصی از جمله مراسم تعمید، ازدواج، وضو «رشامه» و نماز «براخت» و احکام و شریعت خاص خود می باشد، در این کتاب سعی شده که به شرح رسومات، اعتقادات، حکام، قواعد دینی، آموزش خواندن و نوشتن خط مندایی، آمار جمعیتی و پراکندگی جامعه مندایی، تشکلات اجتماعی و همچنین تشریح کتب مقدس مندایی پرداخته شود. هدف اصلی از این تالیف شناخت دقیق صابئین مندایی و پاسخ دادن به سؤالات مجهول در رابطه با صابئین است. آشنایی بنده با جامعه ی صابئین مندایی به صورت علمی پژوهشی از سال ۱۳۸۸ شروع و به مدت ۹ سال این پژوهش با تمام سختی ها و فراز و نشیب ها به طول انجامید. افتخاری است که در این سالها شاگرد دانشمند بزرگ مندایی اشکندا سالم چحیلی بودم و از محضر دیگر روحانیون مندایی نیز بهره بردم. نتایج این تلاش ها معرفی هر چه بیشتر صابئین مندایی در داخل و خارج ایران، برگذاری

سمینارها، همایش های مندایی شناسی، تالیف کتب و مقالات انگلیسی پیرامون منداییان و در چند سالی که به عنوان رابط بین انجمن صابئین مندایی و اداره میراث فرهنگی استان خوزستان ایفای نقش نمودم، پیگیری ثبت ملی هنر میناکاری، ثبت ملی خط و زبان مندایی و احداث موزه ی مندایی شناسی در اهواز را در راستای فعالیت خود قرار دادم. امید است که این پژوهش دریچه ایی جدید بر مطالعات مندایی شناسی گردد. این کتاب را به استاد عزیز و گرانقدرم اشکندا سالم چحیلی بخاطر تمام تلاش ها و مشقت هایش که در راه آموزش بنده متحمل شد و با صبر بیک سر مرا یاری نمود تقدیم می کنم.

بهنام اسکندری

تابستان ۱۳۹۷